

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogéla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

chaldėjiškų knygų cenzūrą. A. Ellenbogenas buvo kilęs iš Lenkijos Karalystės evangelikas reformatas. Vidaus reikalų ministras nepaprastai greitai, t.y. 1839 m. gruodžio 15 d., A. Ellenbogeną patvirtino hebrajų kalbos dėstytoju.

Inspektoriai ir jų padėjėjai. Pagal savo statusą ir pareigas inspektorius Akademijoje buvo antras žmogus po rektoriaus, dešinioji jo ranka. Per visą Akademijos laikotarpį pasikeitė trys inspektoriai. Inspektorius auklėjo ne tik Akademijos, bet ir seminarijos klierikus, kurių būdavo daugiau kaip šimtas. Tais liberalios dvasios laikais, kol į mokslo šventoves atvykę jaunuoliai suvokdavo savo paskirtį ir priprasdavo prie naujų gyvenimo sąlygų, inspektoriui reikėdavo išlieti daug prakaito. Pasak rektoriaus A. Fijalkovskio, inspektorius turėjo būti “dievobaimingas, rūpestingas, pareigingas, neužsiėmęs kitais darbais, mėgstantis savo darbą ir dvasinę jaunuomenę”⁴⁹.

Pirmuoju inspektoriumi buvo paskirtas buvęs Vyriausiosios dvasinės seminarijos regensas J. Markevičius. Vyskupas A. Klungevičius nemėgo buvusio regenso. Veikiausiai jų nesutarimai buvo likę iš seminarijos laikų. Vyskupas laukė patogaus momento pakeisti inspektorių.

J. Markevičius mėgo klierikus, todėl jam kai kurie jų nusižengimai atrodė esą vaikiškos išdaigos. Jis stengdavosi viską sutvarkyti pats, nepranešdavo Akademijos valdžiai apie klierikų poelgius. Toks inspektoriaus darbo būdas nepatiko vyskupui. A. Klungevičius apie tokį J. Markevičiaus elgesį parašė vidaus reikalų ministrui. Atsakymo ilgai laukti nereikėjo. 1835 m. D. Bludovas įsakė atleisti inspektorių iš pareigų. Akademijoje, pasak ministro, “tvyro netvarka, auklėtiniai neklauso savo auklėtojų, be to, inspektorius bandė slėpti klierikų nusižengimus”⁵⁰. Taigi vyskupas pasiekė savo tikslą.

Akademijos valdyba į inspektoriaus vietą pasiūlė du kandidatus: Vilniaus katedros kanauninką Joną Stanevičių (Staniewicz) ir J. Gonsovskį. Pirmą kartą ministras buvo atmetęs J. Gonsovskio kandidatūrą, tačiau dabar patvirtino jį inspektoriumi. Tai buvo vienuolis misionierius, teologijos daktaras. Dvylika metų jis profesoriavo Vilniaus misionierių seminarijoje. Taigi į Akademiją

⁴⁹ Rektoriaus 1840 m. kovo 14 d. laiškas metropolitui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 100, l. 34.

⁵⁰ Vidaus reikalų ministro 1835 m. gegužės 4 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 253.

atėjo išsilavinęs ir patyręs žmogus. Kai vyskupas ėmėsi tokių griežtų veiksmų, J. Gonsovskiui auklėti klierikus buvo lengviau.

Kanauninkas J. Gonsovskis 1840 m. pasekė kitų profesorių pavyzdžiu ir paprašė rektoriaus atleisti jį iš inspektoriaus pareigų. Skundėsi pašlijusia sveikata ir tuo, kad sunku lakstyti tarp dviejų „vartų“. Rektorius A. Fijalkovskis pagaliau išdrįso pateikti ministrui kandidatą į inspektorius – V. Lipskį, kuris nuo pat Akademijos įsteigimo dėstė bažnytinį giedojimą ir apeigas. Tik 1839 m. liepos mėn. ministras oficialiai patvirtino V. Lipskį dėstytoju⁵¹.

Trečiasis inspektorius mokytumu nenusileido savo pirmtakams. 1806-1814 m. jis mokėsi Mstislavlio jėzuitų mokykloje, 1820 m. baigė Polocko jėzuitų akademiją ir gavo filosofijos ir teologijos kandidato laipsnį. Tais pačiais metais Rusijos imperijos metropolitas Bogušas-Sestšencevičius pasiuntė V. Lipskį į Vilniaus vyriausiąją dvasinę seminariją. Čia pasimokęs ketverius metus apsigynė magistro disertaciją. Nuo 1824 m. Vilniaus vyskupijos seminarijoje dėstė bažnytinį giedojimą ir apeigas. Be to, 1829 m. buvo paskirtas vyskupijos egzaminatoriumi. 1830 m. jis apsigynė teologijos daktaro disertaciją, dar po dvejų metų buvo išrinktas Vilniaus katedros kanauninku.

Nors Rusijos valdžiai V. Lipskio biografijos duomenys nekėlė pasitikėjimo, vis dėlto 1840 m. gegužės 5 d. jis buvo patvirtintas inspektoriumi⁵². Neilgai mokytasis kanauninkas, kaip jį apibūdino rektorius, Vilniuje auklėjo jaunąją kartą: po dvejų metų jis kartu su kitais dėstytojais išvyko į Peterburgą ir ten ėjo tas pačias pareigas. Tiesa, Peterburgo laikotarpio V. Lipskio formuliariniuose tarnybos sąrašuose dingsta įrašai apie jo mokymąsi jėzuitų mokyklose.

Vyskupas A. Klungevičius, suprasdamas, kad inspektoriumi sunku vienam viską aprėpti, skirdavo jam pagalbininkus iš vyresniųjų kursų klierikų, tačiau šie mažai pagelbėdavo. Vyskupas ir rektorius kasmet ministrui rašydavo, kad inspektoriumi reikalingi padėjėjai. Tik 1839 m. Kolegija paskyrė dviem cenzoriams algas po 1000 rublių asignacijomis per metus⁵³. Vyskupas leido jiems kartu su klierikais valgyti prie vieno stalo.

⁵¹ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 420, l. 19.

⁵² 1850 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 197.

⁵³ Kolegijos 1839 m. birželio 10 d. raštas valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 23, l. 41.

Inspektorius padėjėjais buvo patvirtinti Akademijos absolventai Anupras Bujka (Bujko) ir Bonifacas Lukaševičius (Łukaszewicz). Teologijos kandidatas A. Bujka 1838 m. labai gerai baigė mokslus. Prieš tai mokėsi Širovicko apskrities mokykloje, Slucko gimnazijoje ir Vilniaus seminarijoje. 29 metų bajoras B. Lukaševičius 1822-1828 m. mokėsi Dotnuvos apskrities mokykloje, vėliau – Kražių gimnazijoje. Nuo 1836 m. – Šv. Jono bažnyčios mansijonarius⁵⁴. Vyskupas A. Klungevičius B. Lukaševičių Kolegijai apibūdino kaip gerą Akademijos auklėtinį, tačiau duomenų apie jo mokslą nėra. Galbūt jis buvo laisvasis klausytojas. Praėjus dvejiems metams, t.y. 1841-aisiais, konferencija jam suteikė teologijos magistro laipsnį.

Abu padėjėjai buvo jauni, ir atrodė, kad jiems nebus sunku auklėti būsimuosius kunigus, tačiau konfliktų tarp klierikų ir cenzorių kildavo dažnai. Ypač nepatenkinti alumnai buvo A. Bujka. Nepaisant visų nesutarimų ir sunkumų, abu cenzoriai išbuvo Akademijoje iki pat jos iškėlimo, o B. Lukaševičius išvyko į Peterburgą ir ten dirbo inspektorius padėjėju.

Dvasios tėvai, arba kapelionai. Akademijos kapelionas – klierikų dvasios tėvas artimiausiai bendraudavo su būsimaisiais kunigais. Nuo jo gebėjimų ir įtaigumo priklausė jaunųjų alumnų dvasios būseną ir požiūris į savo misiją, kurią turėdavo atlikti baigę Akademiją. Kapelionas vadovavo praktiniam tikėjimo mokymui, kartu su kitais kunigais klausydavo klierikų išpažinčių, laikydavo šv. Mišias ir mokydavo to klierikus. Kasdienės pamaldos vykdavo augustinų bažnytėlėje, o šventadieniais – Šv. Jono bažnyčioje.

Dvasios tėvas parinkdavo knygas meditacijoms, dalyvaudavo rytinėse ir vakarinėse klierikų maldose, taip pat skaitydavo maldas, padedamas inspektorių ir cenzorių (prižiūrėtojų), vadovaudavo rekolekcijoms, kurios prasidėdavo šeštadienį prieš Verbų sekmadienį ir trukdavo iki Didžiojo ketvirtadienio.

Atvykę į Akademiją, klierikai su dvasios tėvu pirmą kartą susitikdavo per mažąsias rekolekcijas. Kasmet po vasaros atostogų grįžę alumnai turėdavo dvasiškai susikaupti. Mažosios rekolekcijos trukdavo tris dienas. Kapelionas skaitydavo *resolutions casuum*⁵⁵. Jis taip pat privalėdavo padėti inspektoriui. Valgydavo visada kartu su klierikais.

⁵⁴ 1845 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 67.

⁵⁵ 1839 m. gegužės 30 d. instrukcija kapelionui. PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 60 – 61.